

Tentoonstellingsfokkers houden van inteelt

Tijdens de op 18 april 2008 gehouden themadag 'Fokkerij en behoud vitale kippenrassen' zijn al de voorlopige resultaten van een enquête besproken die in het voorjaar onder tentoonstellershouders is gehouden. Doel van het onderzoek, waarvan de verzending van de vragenlijsten werd verzorgd door het Centrum voor Genetische bronnen Nederland, was een beter inzicht te krijgen in de wijze waarop sportfokkers hun foktomen samenstellen om een winnend showdier te fokken. Inmiddels zijn alle antwoorden binnen en worden de belangrijkste in dit artikel besproken. Het volledige rapport is bij de auteur te verkrijgen

Het enquêteformulier is door 167 sportfokkers geheel of gedeeltelijk ingevuld. Vooral fokkers van de Nederlandse rassen hebben aan de enquête deelgenomen. Van de in Nederland erkende grote hoenderrassen en dwerghoenderrassen hebben respectie-

Welsumer

velijk 54% en 56% van de fokkers deelgenomen aan de enquête. Speciaalclubs hebben zich met succes ingezet om de deelname te stimuleren. De volgende aantallen fokkers per speciaalclub hebben het enquêteformulier ingestuurd: Hollandse krielen (26), Groninger meeuwen (13), Welsumers (10), Barnevelder krielen (10), Barnevelders (9), Drentse hoenders (9), Noord-Hollandse hoenders (9), Brabanters (8), Kraaikoppen (7), Hollandse kuifhoenkrielen (7), Welsumer krielen (7), Assendelfters (6), Nederlandse uilebaarden (6), Orpingtons (6) en Cochinkrielen (6).

Bekijkt men het aantal jaren dat men een ras fokt, dan ontstaat het beeld in tabel 1.

Tabel 1 – Aantal jaren actief in de fokkerij

minder dan 5 jaar	15%
5-10 jaar	18%
10-25 jaar	32%
25 jaar en meer	35%

Dit houdt in dat vooral fokkers die zich al veel jaren hebben ingezet voor de instand-

houding van een ras het formulier hebben ingevuld. Er bestaan op dit punt weinig verschillen tussen de fokkers van Nederlandse en buitenlandse rassen. Op grond hiervan mag worden aangenomen dat de uitkomsten van de enquête een betrouwbaar beeld opleveren van de wijze waarop onze sportfokkers hun foktomen samenstellen.

Reden om een ras te fokken

Bij de fokkers van Nederlandse rassen is het leveren van een bijdrage aan de instandhouding van ons levend cultureel erfgoed in ruim 22% van de gevallen de enige reden het ras of de rassen te houden. Gecombineerd met een andere reden wordt door 47% van deze fokkers deze reden ook genoemd. Ook door fokkers van buitenlandse rassen wordt deze reden aangevoerd, in ruim 6% is dit de enige reden en voor 22% van deze fokkers speelt deze reden mede een rol.

De verschijningsvorm is voor 18% van de fokkers van Nederlandse rassen en 23% van de fokkers van buitenlandse rassen de enige reden een ras te houden. Gekoppeld aan een andere reden geeft 57% van de fokkers van Nederlandse en 49% van de fokkers van buitenlandse rassen dit ook als reden op.

Bijhouden van gegevens

In het licht van de themadag was het een sleutelvraag of de gegevens over de afstamming van de dieren werden bijgehouden. Uit tabel 2 blijkt dat 25,5% van de fokkers geen gegevens bijhoudt over de afstamming van de dieren, waardoor deze fokkers buiten het fokstelsel vallen dat de deskundigen voorstaan.

bijhouden gegevens/aantal jaren fokker	< 5	5-10	10-25	25 en >	totaal
niet	16	24	36	21	25,5
notities	53	44	36	60	50
standaardcomputerprogramma	10	12	9	13	11,5
eigen computerprogramma	16	16	15	6	11
andere wijze	5	4	4		2

Tabel 2 – Relatie tussen het bijhouden van gegevens en aantal actieve jaren als fokker (%)

Veel fokkers (50%) houden de gegevens bij in de vorm van geschreven of uitgetikte notities. Berekening van verwantschapsgraad of inteeltcoëfficiënt wordt dan een forse klus.

Slechts 22% maakt gebruik van een standaard- of een eigen computerprogramma. Dit soort registratieprogramma's vergemakkelijkt het op een transparante manier registreren van de foktomen enorm.

Aantal fokgroepen per jaar

Een van de vragen betrof het aantal fokgroepen dat jaarlijks wordt ingezet per ras en/of kleurslag. Onder fokgroepen worden in dit geval verstaan fokparen, trio's of tomen. Het blijkt dat 65% met twee tot vier fokgroepen werkt, waarvan 27% met twee, 21% met drie en 17% met vier fokgroepen. Opvallend is dat niet minder dan 18% van de geënquêteerden zes of meer fokgroepen per jaar inzet. Dit betekent dat deze fokkers bij een juiste keuze van hun fokdieren jarenlang de inteelt behoorlijk kunnen inperken.

De hokruimte is in 47% van de gevallen bepalend voor het aantal fokgroepen, terwijl 31% van de fokkers vindt dat ze voldoende fokgroepen hebben.

Opvallend is dat van degenen die zeggen dat ze voldoende fokgroepen hebben, 40% slechts met twee fokgroepen per ras of kleurslag werkt. Van degenen die met één fokgroep

werkt is 5% deze mening toegedaan. Verhoudingsgewijs spelen de burens, 15%, een belangrijke rol bij de fokkers met één fokgroep. Van alle geënquêteerden noemt slechts 6% deze reden. Van de deelnemers aan de enquête zegt 8% dat het aantal fokgroepen wordt bepaald door samenwerking met andere fokkers, met name fokkers met drie fokgroepen, 19%, noemen dit argument.

Basissamenstelling fokgroepen

De geënquêteerden konden bij de vraag over de basissamenstelling van de fokgroepen uit vier mogelijkheden en twee combinaties kiezen.

Het blijkt dat voor 46% van de geënquêteerde fokkers de standaardseisen de belangrijkste basis vormen voor het samenstellen van de foktomen, terwijl nog eens 21% dat doet in combinatie met vita-

Tabel 3 – Relatie tussen basis voor het samenstellen van fokgroepen en het aantal actieve jaren als fokker (%)

basis/aantal fokkersjaren	< 5	5-10	10-25	25 en meer	totaal
1. standaardseisen	68	55	46	31	45,5
2. vastleggen kenmerken		3	2	5	3
3. ervaring		7	11,5	23	13
4. vitaliteit	23	14	13,5	16	15,5
1 + 4	9	21	23	23	21
1 + 3			4	2	2

Chaamse hoenders

liteit. Dit is met name het geval voor de starters, één tot vijf jaar ervaring, onder de fokkers. De routiniers gebruiken ook zeker de standaardseisen, maar gebruiken toch ook duidelijk hun opgebouwde ervaring.

Verwantschap van fokdieren

De voor- en nadelen van het fokken met verwante dieren werden tijdens het sym-

samenstellen van fokdieren/ aantal actieve jaren	< 5	5-10	10-25	25 en >	totaal
wisselt haan	27	13	4	4	9
lijnen teelt	55	61	57	55	57
verwantschapsgraad	18	23	32	37	30
inteelcoëfficiënt		3	3,5	2	2
anders			3,5	2	2

Tabel 4 – Relatie tussen wijze van het samenstellen van foktomen en het aantal actieve jaren als fokker (%)

posium belicht. De uit de praktijk verzamelde gegevens laten zien dat slechts 9% van de fokkers jaarlijks de haan vervangt door een onverwante haan. Starters doen dit met 27% duidelijk meer dan de meer ervaren fokkers. Het merendeel van de fokkers past echter lijnenteelt toe, dat wil zeggen combinaties van vader op dochter of zoon op moeder. Op dit punt speelt ervaring geen grote rol. De routiniers onder de fokkers houden echter wel de verwantschapsgraad in het oog. Slechts 2% van de fokkers maakt gebruik van de inteeltcoëfficiënt van de ouderdieren. Met het beperkte gebruik van digitale registratieprogramma's is dit lage percentage begrijpelijk.

Er zijn ook fokkers die consequent de

Groninger meeuw

combinatie broer x zus uitvoeren, terwijl anderen jaarlijks één hen in de fokgroep door een jonge hen vervangen en om de zoveel jaar de haan door een jonge haan, maar hierbij steeds weer dieren uit de fokgroep gebruiken. Deze laatste methode kan alleen gebruikt worden als tegelijkertijd keihard geselecteerd wordt op vitaliteit en productie.

Ingelegde eieren

Van de ingelegde eieren komt bij 57% van de deelnemers 75% of meer uit. Opvallend is het hoge percentage (70%) bij degenen die een ras vijf jaar of minder fokken. Dit hangt mogelijk samen met het jaarlijks inzetten van een onverwante haan. Maar ook bij de routiniers ligt het percentage (63%) boven het gemiddelde.

Dieren met uitsluitingsfouten

28% van de deelnemers aan de enquête gebruikten dieren met uitsluitingsfouten in de fokgroep. Opvallend is dat met de toename van de ervaring de kans toeneemt dat men dieren met uitsluitingsfouten inzet. De overgrote meerderheid (91%) noteert deze fouten. Bij de meeste fokkers (89%) komen de fouten ook voor in het nageslacht. Met name dieren met kamfouten

worden ingezet. Dit geldt voor ongeveer de helft van degenen die deze vraag met ja hebben beantwoord. Op de tweede plaats worden dieren met poot- en teenafwijkingen ingezet. Ongeveer een kwart van de ja-zeggende fokkers durft met deze dieren te fokken.

Problemen bij fokmethode

Sportfokkers hebben zich ten doel gesteld topdieren te fokken die op de shows eerste prijzen winnen. Het is daarom niet verwonderlijk dat 41% het een groot pro-

Noord-Hollandse blauwen

bleem vindt dat men veel jonge dieren moet fokken om uiteindelijk voldoende goede dieren over te houden. Een ander probleem is volgens 28% van de deelnemers dat het moeilijk is om gewenste eigenschappen vast te leggen, terwijl voor 20% juist het wegfokken van ongewenste eigenschappen problematisch is. Deze problemen komen voor een gedeelte voort uit de wijze waarop de foktomen worden samengesteld. Fokkers die jaarlijks een onverwante haan inzetten, hebben in 50% van de gevallen problemen met het vastleggen van gewenste eigenschappen. Verder zijn het met name de

fokkers die fokgroepen samenstellen op basis van standardeisen en vitaliteit, die veel jonge dieren moeten fokken (55%).

Samenvatting en conclusies

Uit het onderzoek onder de fokkers blijkt inteelt een essentiële rol te spelen bij de fok van topdieren. In de bijdragen van deskundigen aan het symposium stond juist inteeltvermijding centraal. Toch is het gebruik van inteelt in de praktijk wel begrijpelijk, aangezien het daar gaat om het vastleggen van zo veel mogelijk gewenste eigenschappen in één dier. Alleen startende fokkers hebben de neiging jaarlijks een onverwante haan in te zetten. De overigen kiezen voor lijnenteelt, dat wil zeggen vader x dochter of zoon x moeder. Dit houdt in dat de verwantschap tussen de fokdieren snel toeneemt, zeker indien men dit een aantal jaren doet. Ook de andere fokkers kiezen vaak voor verwantschap tussen de fokdieren. Heel weinig fokkers houden rekening met de inteeltcoëfficiënt van de fokdieren. Daarbij komt dat ruim een kwart van de fokkers geen afstammingsgegevens van de dieren bijhoudt. Dit betekent dat bij de genoemde wijze van fokken het overzicht van de verwantschapsgraad en inteelt ontbreekt. Ook fokkers die alleen werken met geschreven notities zullen de verwantschap en inteelt niet direct in beeld hebben, in ieder geval niet de mate van inteelt. Sommige fokkers gaan zo ver dat ze jaren achtereen broer x zus paren. Verder spelen de standardeisen een belangrijke rol bij de keuze van de fokdieren, waarbij de routiniers vaak afgaan op hun ervaring met de vererving van eigenschappen. Hierdoor is het risico dat ongewenste eigenschappen meeliften in de lijn niet te verwaarlozen. Het ontbreken van

Fries Hoen

genetische variatie binnen de stal van een bepaalde fokker hoeft niet te betekenen dat binnen een ras niet voldoende variatie aanwezig is. Als er voldoende fokkers binnen een ras zijn, kan het betekenen dat een groot aantal groepen dieren aanwezig is, die ieder voor zich, voldoende afstand tot een andere groep hebben. Wel moet men oog hebben voor het risico dat in het geval uit één of twee stallen regelmatig dieren worden afgegeven aan andere fokkers, de verwantschap binnen een ras erg groot kan worden, terwijl dan ook de kans op ongewenste eigenschappen steeds groter wordt. Fokkers die consequent de dieren met ongewenste eigenschappen uitselcteren en deze uitgeleeteerde dieren ook niet verkopen aan andere fokkers of liefhebbers, zijn de steunpilaren voor de instandhouding van een ras. In de afsluitende discussie werden ook vragen gesteld bij de voorgestelde fokcirkels. Hierbij werd als belangrijkste tegenargument gebruikt dat je als fokker vaak niet weet wat je in huis haalt. Het is vaak onbekend wat voor voorouders (kleurslagen/rassen) het dier heeft dat je krijgt van een andere fokker. Dit wordt

vooral veroorzaakt doordat lang niet alle fokkers een goede registratie hebben. Bovendien slaagt de topfokker er juist door inteelt in de gewenste dieren te fokken. Een punt dat aandacht vraagt, is dat er in sommige rassen vaak slechts een gering aantal fokkers is en dat dan bloedverversing binnen een ras een moeilijke opgave kan zijn. Er zijn dan te weinig fokgroepen met voldoende afstand tot elkaar. Belangrijk is het dan om een schema op te zetten van nauw verwante rassen waar op teruggegrepen kan worden indien de zaak vast dreigt te lopen. Hierbij kan de genetische opbouw van deze rassen het uitgangspunt vormen. Om een goed beeld te krijgen van de verwantschap binnen een ras en de mate van inteelt is het van belang dat fokkers een goede digitale afstammingsregistratie gaan bijhouden en dat deze gegevens uitwisselbaar moeten zijn met collega-fokkers. De conclusie luidt dat het de hoogste tijd is dat de NHDB het initiatief neemt om een project te formuleren voor de ontwikkeling en introductie van een digitaal registratiesysteem bij alle rasverenigingen en speciaalclubs.